

Nr 274.

Av herr **Lindhagen**, om *egnahemsrörelsens organisation*.

I jordfrågan är det som bekant ej nog med planer och lagstiftning om grundsatser. Det kräves också en tillämpning, vilket för mycket förbises. En god tillämpning förutsätter en besjälad nitälskan, som ej grumlas av en motstridig intressemiljö, en praktisk arbetsordning och slutligen penningar. Den förstnämnda förutsättningen är på visst sätt den viktigaste, ty utan den båta de andra icke så synnerligen mycket.

Egnahemsrörelsen, vilken huvudsakligen sysslar med uppdelning av större jordegendomar och förmedling av försäljning utav småbruk, har redan en genomförd organisation, som dock står under konstant revision. Det kan väl icke bestridas, att även övriga sociala jordfrågor behöva en organisatorisk omtanke, sedan deras berättigande blivit fastslaget. Ansatser till en sådan organisation finnes redan i de norrländska jordbrukskommissionerna jämte andra förberedande institutioner. De sociala frågor, som nyligen stått på regeringens dagordning, såsom ensittarlagen, arrende-, vanhävds- och förbudslag för hela riket ävensom skifteslagstiftningen, ha icke kunnat träda i tillämpning utan vidtagande av särskilda mått och steg för ändamålet. Detsamma gäller i hög grad om de i näst föregående sju motioner berörda jordfrågorna.

I allmänhet kan sägas, att de svenska organisationsformerna i jord- och skogsangelägenheter äro mer eller mindre byggda på den principen, att det skall finnas en centralledning, att därunder för varje län inrättas en förmedlande underledning för länet och att slutligen inom socknarna anlitas redan befintliga eller organiserade nya organ, vilka stå såsom de närmaste målsmännen för behoven uti orterna och de verkliga förhållandena. Alla förslag av skilda kommittéer under senare tider sedan långt tillbaka, officiella såväl som enskilda, uttala sig i samma riktning, många av övertygelse förmodligen andra kanske företrädesvis av tradition. Även riksdagen har vid skilda tillfällen mer eller mindre genom uttalanden och beslut bidragit till utstakandet av en sådan utveckling.¹

Jordkommissionen har icke heller kunnat undgå att inlåta sig på denna huvudfråga. Denna har efter närmare undersökning förordat en organisation, lagd i huvudsak efter de traditionella riktlinjerna, och den har sökt giva ett uttryck för sina tankar genom att sammanföra dem i form av ett utkast till lag om en statsorganisation för sociala jordfrågor. Detta utkast vidfogas härvid upplysningsvis såsom bilaga.

¹ Se den utförliga historiken i jordkommissionens band IV.

Det är lätt att framställa anspråk på en organisation för sociala jordfrågor. Den bör naturligtvis vara effektiv, enhetlig, praktisk och smidig, folklig och välvillig samt på samma gång och icke minst så billig som möjligt. Svårare är att förverkliga ett sådant ideal. Jordkommissionen trodde, att man skulle kunna organisera och påbygga de nuvarande framskridna eller famlande organisationsformerna och på det sättet komma längst mot det nyss angivna önskemålet. Något hinder finns ju å andra sidan icke att experimentera med olika organisationer. Egnahemsrörelsen kunde ju således, om man så vill, försöksvis bibehålla sin nuvarande läggning och övriga angelägenheter organiseras för sig och helst i enhetligt samband, ty en mängd splittrade former kan väl ej innebära en god lösning.

En sak, som kan vara att tänka på såsom förenklande och förbilligande av apparaten, är Finlands föredöme. Där finnes en stark överorganisation för kolonisationsverksamheten och vad därmed äger sammanhang uti huvudstaden. Denna samverkar direkt med socknarna och deras organisationer utan förmedling av några länsorganisationer.

Man må nu ha vilka intressen, meningar och förhoppningar som helst. Saken måste ändå upptagas till övervägande och leda till något förståndigt.

Jordkommissionens förslag utgick ifrån, att man borde skilja mellan den tekniska jordfrågan och den sociala jordfrågan. Hushållningssällskapen och dess överhuvud, lantbruksstyrelsen, ha uppstått såsom vårdare av jordbrukets tekniska sida. Dessa myndigheter ha i sina utlåtanden över sociala jordfrågor framträtt bland de mest oförstående. Man har inga garantier för, att den nyligen skedda omläggningen av sällskapets organisation skall göra någon synnerligen stor skillnad. Därför menar jordkommissionen, att två så olika saker, som hitintills stått emot varandra som eld och vatten, borde få sin särskilda organisation i orterna. En utgångspunkt därtill finnes i de jordkommissioner, som nu skola finnas inom varje län i hela riket. Man har en motsvarande vård i skogsvårdsstyrelserna och varför då ej en särorganisation även för vården av människorna, helst när därtill kräves också här ett visst ingripande i egendomsförhållandena.

Kolonisationssakkunnige synas ha lagt huvudvikt vid att skapa en enhetlig organisation likasom jordkommissionen. De hava däremot vänt sig med hela sitt förtroende till hushållningssällskapen och dess egnahemsnämnder. En motvikt har dock sökts i statsrepresentationen i nämnderna, men detta framsteg har i propositionen väsentligen försvagats av hänsyn till en del konservativa ämbetsverks meningsyttringar.

Sakkunniges förslag, att ledamot för statens räkning skall tillsättas av egnahemsstyrelsen i huvudstaden, bör väl icke från något håll godkännas. För övrigt ligger därbakom i själva verket en utnämningsrätt för länsstyrelserna, vilka väl bli tillfrågade. Och länsstyrelserna ha alltid ryckt in bland den sociala jordfrågans vedersakare, om än undantag givits. Det bör bemärkas, att landstingen, i vilka folkmeningen numera fått något in-

flytande, ha av de sakkunniga och propositionen uteslutits från medverkan vid organisationens uppbyggande.

En annan grundsats för jordkommissionen var, att det allmännas bistånd borde organiseras, så att omsorgen blir individuell. För detta ändamål tillades statens organisation en målsmansrätt för den svaga och bortkomna individen i erforderliga fall. Det nu framlagda förslaget (se exempelvis sid. 124 i propositionen) grundar sig på den uppfattningen, att jordsökaren skall taga initiativ och på egen hand ordna saken. Om han ej lyckas därmed, bör han kunna påkalla biträde. Denna ordning är väl alldeles förkastlig. Den leder till mycket litet. Den svagare tar av många avgörande skäl sällan ett sådant initiativ. Det ställes ock i utsikt, att jordägaren kan vända sig till organisationen och göra upp en plan med dess tjänstemän. Det sista kan ibland vara oskadligt men ofta också äventyrligt.

Jordkommissionen har ock ansett organisationen och de ledande grundsatserna för densamma vara en sådan huvudfråga, att den bör givas den effektiva och auktoritativa formen av lag.

Under återopande i övrigt av jordkommissionens utredning och motivering i ämnet (del IV sid. 148—207), varav dess lagförslag här bifogas, får jag hemställa,

att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen, så vitt den rör *organisationen*, ville besluta sådana ändringar och tillägg i förslaget,

1) att organisationen får en enhetlig socialt betonad läggning;

2) att organisationen av de nya sociala uppgifterna skiljes från organisationen av den tekniska jordbruksvården i riket;

3) att organisationen i erforderlig mån kan framträda såsom målsman för den svagare, oerfarnare och hjälplösare parten samt

4) att organisationen omlägges i huvudsaklig anslutning till de av jordkommissionen ifrågasatta linjerna.

Stockholm den 16 mars 1928.

Carl Lindhagen.

Bilaga.**Förslag I¹ inom jordkommissionen till lag om en statsorganisation för sociala jordfrågor.****1 §.**

För en enhetlig och verkningsfull handläggning av jordfrågor, som äro av social betydelse, skall finnas en organisation, inrättad och ledd av staten.

Denna organisation grundas på en utbyggnad av de anstalter, som genom statens medverkan redan tillkommit för ändamålet och vilka följaktligen böra väsentligen uppgå i den nya organisationen.

Genom särskilda lagar och författningar bestämmes, i mån av behov, omfånget av ifrågavarande statsorganisations verksamhet. För det verkställande arbetet bör tagas i anspråk de utvägar och arbetskrafter, som på olika orter och för olika förhållanden erbjuda sig.

2 §.

Högsta ledningen utövas av *centralstyrelsen för sociala jordfrågor*. Denna styrelse må, i den ordning särskilt stadgas, organiseras fristående eller i omedelbar samverkan med annan institution; i senare fallet dock så, att den kan verka självständigt och ej hämmas av främmande inflytelser.

3 §.

Centralstyrelsens uppgift är att representera enhetligheten i arbetet för den sociala jordfrågans lösning, att taga de ledande initiativen i de förehavanden, som varda organisationen förelagda, samt utöva effektiv inspektion över läns- och kommunalorganens verksamhet.

Styrelsen utgör ock, såsom i 17 § sägs, en instans för besvär och klagomål, som ej skäligen behöva eller lämpligen kunna dragas under Konungens prövning.

4 §.

Centralstyrelsen består av en ordförande och två andra ledamöter, vilka jämte tre suppleanter utses av Konungen för tre år i sänder. Förordnandet kan före nämnda tids utgång återkallas.

Styrelsen må ock för vissa frågors behandling kunna efter Konungens förordnande förstärkas med en eller flera personer, som äga att med styrelsen deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Jordbruksministern äger deltaga i överläggningarna. Vad sålunda stadgats, gäller dock ej avgörandet av besvärsmål.

5 §.

Inom styrelsen har varje ledamot en röst och äger vid lika röstetal den, som för tillfället för ordet, utslagsröst. Är ordföranden ej tillstädes väljes ordförande för tillfället.

¹ Förslag II inom jordkommissionen om en organisation se sid. 33.

Ärende må ej avgöras, utan att minst tre ledamöter i centralstyrelsen äro tillstädes.

Suppleant äger närvara vid sammanträdena och deltaga i överläggningarna men ej i besluten.

6 §.

Ärendena föredragas inför styrelsen av ledamöterna efter skäligen fördelning dem emellan eller av särskilda föredragande.

7 §.

Anser centralstyrelsen eller någon av dess ledamöter ärende vara av den vikt, att det bör underställas Konungens slutliga avgörande, eller påkallas detta av jordbruksministern, skall undersökning ske, där sådan icke redan i lag föreskrivits.

8 §.

I varje län skall finnas en *jordkommission*. Denna tillkommer att inom länet förebringa skyndsamt utredning och fatta beslut i frågor, som skola handläggas enligt denna lag.

Kommissionen företräder det praktiska initiativtagandet på orterna och det omtänksamma verkställande arbetet därstädes samt tillhandagår allmänheten med råd och upplysningar.

Kommissionen äger att i alla mål och ärenden, vid alla tillfällen och inför alla myndigheter utföra talan för staten såsom målsman för den angelägenhet, som föreligger, och för den person, som skall tillgodoses. Kommissionen äger därvid i visst mål eller ärende, för visst tillfälle eller för vissa allmänna uppdrag sätta annan i sitt ställe. Sådant uppdrag kan även givas jordkommitté.

9 §.

Jordkommissionen består av tre ledamöter, nämligen en ordförande, utsedd av Konungen, och två andra ledamöter, valda den ena av landstinget och den andra av hushållningssällskapets ombudsmannamöte. För varje ledamot utses ock en suppleant.

Vad beträffande centralstyrelsen stadgats om förordnandes återkallande, om ordförande och röstning, om suppleanters närvaro vid sammanträdena och om ärendenas föredragning äger motsvarande tillämpning å jordkommissionen.

Ledamot och suppleant i centralstyrelsen, person som Konungen eller centralstyrelsen beordrar, eller den som kommissionen tillkallar, må ock i visst ärende eller för visst tillfälle deltaga i kommissionens överläggningar men ej i besluten.

10 §.

Inom varje kommun skall, i mån av behov, finnas en *jordkommitté*. En dylik kommitté kan ock tillsättas för två eller flera kommuner gemensamt. För skilda trakter inom kommun av stor omfattning kunna tillsättas två eller flera jordkommittéer.

Jordkommitté åligger att uti frågor, som beröra jord inom dess verksamhetsområde, medverka vid utförandet av jordkommissionens uppgift. Kommittén skall med uppmärksamhet följa de angelägenheter, som beröras av statens ifrågavarande verksamhet, skyndsamt bereda de till

kommittén ingivna eller till den remitterade framställningar, tillmötesgå allmänheten med råd och upplysningar samt själv taga de initiativ, som av förhållandena påkallas.

11 §.

Jordkommitté inrättas, när kommunalfullmäktige eller, där sådana ej finnas, kommunalstämma anse sådant önskligt eller jordkommissionen i länet eller minst tjugu i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade personer därom hos kommunalfullmäktige eller kommunalstämma göra framställning.

I kommun, där jordkommitté ej finnes, skall kommunalnämnden vara jordkommitté, intill dess sådan inrättats.

12 §.

Ordförande och övriga ledamöter i jordkommitté väljas av kommunalfullmäktige eller, där sådan ej finnes, av kommunalstämma.

Antalet ledamöter skall vara minst tre eller flera efter den väljandes prövning av behovet och utses därvid tillika lämpligt antal suppleanter.

13 §.

För gemensam överläggning må på centralstyrelsens kallelse sammankomma jordkommissionernas ordförande eller samtliga medlemmar i kommissionerna eller vissa av dem.

Kommissionen bör i erforderliga fall samverka med övriga myndigheter eller organisationer inom länet, vilkas verksamhet beröra jordfrågan, såsom skogsvårdsstyrelsen, lantmäterikontoret och hushållningssällskapet.

14 §.

Till medlemmar i de olika organ, genom vilka enligt denna lag ifrågasvarande statsverksamhet skall utövas, böra endast utses personer, som kunna antagas äga erforderlig erfarenhet samt håg och förståelse för densamma.

Före val till centralstyrelse och jordkommission böra tillförlitliga förslag inhämtas på personer, som äro skickade för uppdraget, samt deras lämplighet sorgfälligt övervägas.

15 §.

Framställning i ärende, som handläggas enligt denna lag, kan ingivas eller insändas med posten till jordkommitté eller jordkommission eller någon av deras medlemmar. Kräves handläggning i första hand av annan än den, till vilken ansökningen avgivits, överlämnar denne senare ansökningen till vederbörande. Varje sökande är berättigad att motse en tillmötesgående, omsorgsfull och skyndsam prövning av sin framställning.

16 §.

Förfrågan hos jordkommitté eller jordkommission uti ämnen, som beröras av denna lag, kan ock ingivas eller insändas med posten omedelbart till nämnda organisation eller ock till någon av dess medlemmar, vilken senare därefter överlämnar den till vederbörande organisation. Till medlem i jordkommitté eller jordkommission kan fråga likaledes framställas muntligen, i vilken händelse den tillfrågade bör noga utreda

sakens sammanhang och därom göra anteckning, som av den frågande godkännes, samt därefter vidare med ärendet förfara på sätt ovan sägs.

Svar skola av vederbörande jordkommitté eller jordkommission eller deras ordförande med posten eller annorledes delgivas den, som framställt förfrågnigen. Vid tvekan om rätta förhållandet skall sakkunnigt besked inhämtas.

17 §.

Den, som är missnöjd med något kommissionens beslut eller någon dess åtgärd, om vilkas överklagande ej annorlunda är stadgat, äger att ingiva eller med posten insända besvär till centralstyrelsen. Besvär skola inkomma från Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län inom trettio och från det övriga riket inom tjugu dagar efter det beslutet blivit den klagande delgivet.

Utan avvaktan å klagotid och besvärns anförande må ärendets vidare handläggning ändock av kommissionen fullföljas, i den mån ej ändringsökandet därigenom skulle bli va utan ändamål.

Anser någon, att jordkommissionen förhalar hans angelägenhet eller eljest brister i nit och intresse för densamma, må klagan däröver anföras hos centralstyrelsen.

18 §.

Brister enligt centralstyrelsens uppfattning jordkommission i tillbörligt nit eller underlåter eljest i något avseende fullgöra sin skyldighet enligt denna lag, äger centralstyrelsen inträda i kommissionens befogenhet och själv eller genom ombud med laga verkan utöva densamma.

Över dylik åtgärd må klagan föras av jordkommissionen hos Konungen i jordbruksdepartementet.

19 §.

Centralstyrelsen och jordkommission äga anlita statens vederbörande befattningshavare för verkställande av delgivningar och andra på dem ankommande åtgärder.

20 §.

Närmare föreskrifter beträffande ifrågavarande statsorganisations arbetsordning, utöver vad denna lag innehåller, meddelas av Konungen.

21 §.

Denna lag träder i kraft vid den tidpunkt, Konungen förordnar, dock ej senare än den — — — — —. Intill dess den nya organisationen trätt i verksamhet, må behovet tillgodoses genom provisorisk organisation, på sätt särskilt kan varda stadgat.

